

Коневщинська Н.М.
аспірантка кафедри ЗЕТ
Одеський національний економічний університет
Науковий керівник – к.е.н., професор Жданова Л.Л.

ВПЛИВ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ШОКІВ НА СУКУПНИЙ ПОПИТ ТА СУКУПНУ ПРОПОЗИЦІЮ В УКРАЇНІ

Розв'язання проблем економічного розвитку України безпосередньо залежить від формування економічної політики держави, рекомендації щодо якої неможливо виробити без ґрунтовного дослідження економічних категорій сукупного попиту та сукупної пропозиції. Зміни в рівнях сукупного попиту та сукупної пропозиції дозволяють пояснити загальні зміни в сучасній національній економіці.

Метою даного дослідження є визначення головних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру, що мають вплив на сукупний попит та сукупну пропозицію в сучасній трансформаційній економіці України.

Комбінація цінових і нецінових чинників, що спричиняють важливі зміни в сукупному попиті та сукупній пропозиції отримала в економіці назву «кон'юнктура». Еволюцію теоретичного підходу до загального питання вивчення кон'юнктури можна простежити в зарубіжних та вітчизняних вчених: М. Алле, І. Білявського, А. Вайнштейна, В.Зомбарта, В. Карпова, І. Кауфмана, М. Кондтратьєва, С. Кузнеця, В. Кучеренка, Дж. М. Кейнса, Ф. Лассаля, П. Левшина, Г. Менша, Мостенської Т.Л., С. Нікітіна, Д. Опаріна, С. Первушина, Ф. Піскоппеля, О. Пустовойт, В. Репке, М. П. Сичевського, В. О. Точиліна, М.И.Туган-Барановського та інших. Водночас, серед багатьох сучасних українських науковців, які плідно працюють над проблемами регулювання сукупного попиту та сукупної пропозиції та над їх особливостями стосовно економіки України, слід назвати О. Алейнікову, Л. Антошкіну, Ю. Лелюк, М. Пирч, О. Пустовойт, М. Сайкевич, В. Сазик, Т. Шинкоренко та ін.

Кон'юнктура поширюється в економічному просторі у вигляді хвиль різної величини, форми та періоду затухання. О. Пустовойт розглядає кон'юнктурні "хвилі" як зміну стану інформації про майбутній товарообмін на ринку, якою володіють продавці та покупці. Вони розповсюджують цю інформацію на всю територію національного господарства, незалежно від того, де відбулися події, що спричинили ці зміни. Кон'юнктурні хвилі моделюють зміни сукупного попиту та сукупної пропозиції на національному ринку, а їхній підсумковий ефект визначають обсяги виробництва та продажу товарів та послуг [1, с. 101].

Такі кон'юнктурні хвилі в економіці періодично призводять до макроекономічних шоків сукупного попиту та сукупної пропозиції, які являють собою раптову зміну умов господарювання, що виводить економічну систему зі стану рівноваги або ще більш поглиблює нерівноважний стан економіки.

Шоки сукупного попиту виникають унаслідок різкої зміни пропозиції грошей, що веде до зміни їх вартості чи швидкості їх обігу. Це відбивається на динаміці інвестицій та виробництві товарів тривалого користування, зростанні урядових видатків, а також коливанні попиту домашніх господарств і фірм. Джерелом виникнення шоків імпульсів сукупного попиту є зміна попиту домашніх господарств, фірм, держави та зовнішнього світу.

Шоки сукупної пропозиції безпосередньо пов'язані із виробництвом товарів і послуг. Найпоширенішими видами цих шоків є: цінові шоки на основні елементи витрат; надмірне виробництво; технологічні шоки, стихійні лиха; зміни в законодавстві, адміністративні шоки тощо [2, с. 46].

В сучасній економіці України шоки сукупної пропозиції мають неоднозначний вплив: з одного боку масовий відтік робочої сили за межі країни є негативним шоком,

натомість збільшення сукупного попиту за рахунок переведення в Україну грошей заробітчан – позитивним шоком.

Пом'якшити вплив негативних макроекономічних шоків сукупного попиту та сукупної пропозиції можна за допомогою акомодативної політики. При цьому економічна політика держави повинна бути не сукупністю рятівних заходів, а мати цілісний характер і орієнтуватися на досягнення довгострокових цілей [3, с. 113].

Надвисока волатильність макроекономічної динаміки в Україні в 2000-2011 рр. із значними стрибками щорічних темпів приросту ВВП дає підстави вважати, що економічний розвиток не спирався на стабільні довгострокові фактори, а перебував під впливом перманентної дії позитивних і негативних шоків зовнішнього і внутрішнього походження, які не абсорбувалися застосуванням ефективної акомодативної політики. Найінтенсивнішу дію на розвиток української економіки в цей період справляли зовнішні шоки сукупного попиту (зміни світової ринкової кон'юнктури), та сукупної пропозиції (зростання ціни на імпортований газ), а також внутрішні політичні, інвестиційні шоки, перманентні шоки валютного курсу та шоки пропозиції сільськогосподарської продукції [2, с. 49].

Спираючись на сучасні кон'юнктурні дослідження можна побачити, що зовнішньоекономічна кон'юнктура була сприятливою для експорту традиційної вітчизняної продукції у металургійній галузі та здійснення запозичень на міжнародних фінансових ринках (за виключенням кризового 2009 р.). У 2000-2011 році, за даними Світового банку, рівень цін на сталь на міжнародних ринках підвищився майже в 2.65 рази. Це стало причиною майже трикратного зростання вартісних показників випуску продукції в металургійній галузі, збільшення доходів зайнятих у ній та інших суміжних галузях. Причому обсяг цих доходів був достатньо великим, щоб збільшити величину сукупного попиту на внутрішньому ринку. Що стосується зовнішніх запозичень, то їх роль суттєво зросла лише останніми роками. Розрахунки свідчать, що в 2006–2011 рр. за їхній рахунок величина сукупного попиту на внутрішньому ринку зростала в середньому на рік на 4,6%.

Впродовж 2005-2011 рр. внутрішній ринок поступово втрачав здатність до ендогенного зростання, що зменшувало його можливості динамічного розвитку в умовах погіршення світової кон'юнктури. Це свідчить про те, що зовнішньоекономічна кон'юнктура постійно збільшувала свій вплив на динаміку товарного виробництва в Україні. Вона була сприятливішою для зростання імпорту, ніж внутрішньоекономічна для розширення виробництва вітчизняної продукції [1, с. 111-112].

Отже, розвиток економіки України в 2001-2011 рр. не базувався на стабільних довгострокових чинниках, а відбувався інерційно. У період сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури мало уваги приділялося технічній модернізації підприємств. Структура економіки залишалась застарілою, а конкурентоздатність вітчизняних товаровиробників – низькою. Це, в свою чергу, посилювало чутливість вітчизняної економіки до зовнішньоекономічних збурень.

Під час світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. Україна зазнала найбільшого в регіоні економічного спаду. Це було зумовлене впливом великих зовнішніх шоків: збуреннями на світових фінансових ринках, різким спадом сукупного попиту в розвинених країнах, зниженням цін на сировинні товари [4, с. 21].

Вплив глобальної кризи на українську економіку має подвійну економіко-політичну основу. Без вирішення політичних проблем неможливо нейтралізувати і усунути негативні економічні наслідки кризи.

Низькі темпи приросту ВВП України за останні роки наглядно доводять неефективність структури народного господарства. За даними Державного комітету статистики реальний ВВП України, після кризового 2009 року, зростав повільними темпами, а в 2013 рік країна вступила у стані офіційної рецесії (+4,2% у 2010 році, +5,2% у 2011 році, +0,2% у 2012 році, -1,1% за 1-й квартал 2013 року, -1,3% за 2-й

квартал 2013 року) [6]. На думку багатьох дослідників, вихід держави зі стану рецесії можливий за допомогою реалізації зваженої, раціональної антициклічної політики, розбудови ефективної системи інститутів антициклічного регулювання. Оздоровлення економіки України, залучення інвестиційних ресурсів для відновлення промислового потенціалу можливі лише за умови політичної стабілізації, впровадження дієвої прагматичної антикризової програми загальнодержавного масштабу, поліпшення інвестиційного клімату, реструктуризації банківського сектору. Все це сприятиме залученню в реальну економіку грошових заощаджень населення і притоку іноземних інвестицій в Україну [5, с. 124-125].

Пом'якшення дії шоків зовнішнього попиту конче потребує ефективних стратегічних заходів структурної перебудови та технічної модернізації виробництва, що має збільшити диверсифікацію експорту та підвищити конкурентоспроможність української продукції. [2, с. 55].

Пріоритетні заходи формування ефективного механізму антициклічного регулювання економіки України передбачають: створення якісного інституціонального середовища в країні; організацію постійного моніторингу ділової активності для попередження економічної рецесії; становлення і розбудову національної інноваційної системи шляхом розробки та реалізації стратегічних пріоритетів технологічного розвитку країни на основі довгострокових прогнозів, посилення ролі держави в комерціалізації базисних інновацій, стимулювання інноваційної активності бізнесу з метою нарощення мікро- та макро-економічної конкурентоспроможності держави; гнучке реагування монетарних важелів грошово-кредитної системи на коливання ділової активності; зменшення податкового навантаження на економіку та активізацію вмонтованих фіскальних стабілізаторів шляхом запровадження оптимальної прогресивної системи оподаткування доходів населення і прибутків підприємств; стимулювання внутрішнього попиту у державі [5, с. 131].

У висновку можна зазначити, що сукупний попит та сукупна пропозиція в Україні перебувають під значним впливом чинників зовнішнього та внутрішнього характеру. Економіка України все ще не є остаточно ринковою, її структура малоефективна, відтак вона конче вразлива до кон'юнктурних коливань світової економіки. Особливо суттєво вітчизняна економіка залежить від макроекономічних шоків попиту та пропозиції. Наразі практично не існує дієвої системи антициклічного регулювання економіки України, здатної протистояти впливу макроекономічних шоків, тому Україна відчутно потерпіла від останньої економічної кризи.

1. Пустовойт, О.В. Ефект накладання хвиль зовнішньо- та внутрішньо економічної кон'юнктури в економіці України економістів [Текст] / О.В. Пустовойт // Економіка і прогнозування. – 2012. -№ 2. – С. 99-117.

2. Шинкоренко, Т.П. Макроекономічні шоки: теоретичні та емпіричні аспекти [Текст] / Т.П. Шинкоренко // Економіка і прогнозування. – 2010. -№ 2. – С. 44-60.

3. Лелюк, Ю.М. Оптимізація вітчизняної антициклічної політики в контексті теорії реального бізнес-циклу [Текст] / Ю.М. Лелюк // Наук. пр. Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. – 2010. – Вип. 1. –Т. 1. – С. 109-114.

4. Пирч, М. Чинники циклічних коливань в економіці України [Текст] / М. Пирч // Вісник ТНЕУ. – 2011. -№ 4. – С. 18-25.

5. Сацук, В. Антициклічне регулювання економіки України в сучасних умовах волатильності міжнародних ринків [Текст] / В. Сацук // Міжнародна економічна політика. – 2009. – № 10-11. – С. 107-134.

6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>